

19. Цит за: ДАРФ. – Ф.102. – Оп.ОВДП. – Спр.168. – Арк. 32 // Турченко Г.Ф. Національні і територіальні тенденції в Україні напередодні Першої світової війни // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. – 2002. – Вип. XV. – С. 64.
20. Цит. за: Vulpius R. Nationalisierung der Religion. Russifizierungspolitik und ukrainische Nationsbildung 1860-1929. – Wiesbaden, 2005 // Штруве К. Селяни та українська нація в Австро-Угорській монархії та Російській імперії // Україна. Процеси націотворення / Упор. А. Капеллер; пер. з нім. – К.: К.І.С., 2011. – С. 173.
21. Шпорлюк Р. Формування модерних націй: Україна – Росія – Польща / Пер. з англ. Г. Касьянова, М. Климчука, М. Рябчука, Я. Стріхи, Д. Матіяш та Х. Чушаак. – К.: Дух і Літера, 2013. – 552 с.
22. Шпорлюк Р. Україна: від імперської периферії до суверенної держави // Сучасність. – 1996 – № 11. – С. 74–87; № 12. – С. 53–65.
23. Die ukrainische und litauische Nationalbewegung – ein Vergleich // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Історично-філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. – Львів, 1998. – С. 281-290.

Обершт О. М. Общественно-политические предпосылки появления русского национализма на территории Украины во второй половине XIX в.

В статье проанализированы особенности общественного и политического развития земель подросийской Украины, которые обусловили появление русского национализма. Рассмотрены ключевые аспекты деятельности имперской власти на украинских землях во второй половине XIX века, как одну из главных причин распространения российских националистических идей. Автор публикации акцентирует внимание на способах противодействия российского национального проекта украинскому и польскому проектам нации на территории Украины во второй половине XIX в.
Ключевые слова: русский национализм, национальный проект, русификации, принцип “народности”.

Obersht O. M. Social and political preconditions of Russian nationalism in Ukraine.

The article discuss the features of the social and political development on subordinate of Russia Ukrainian territories, which led to the emergence of Russian nationalism. Key aspects of imperial power on the Ukrainian lands in the second half of the nineteenth century, as one of the main reasons for the spread of Russian nationalist ideas are considered in the article. Author emphasizes on ways of counteraction the Russian national project to the Ukrainian and Polish nations projects in Ukraine in the second half of the nineteenth century.
Keywords: Russian nationalism, national project, Russification, the principle of “nationality”.

УДК 329/78(477.83/.86)

Є. М. Папенко

ЗАРОДЖЕННЯ ЧЕСЬКИХ І ПОЛЬСЬКИХ СОКІЛЬСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. ТА ЇХНІЙ ВПЛИВ НА СТВОРЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО “СОКОЛУ”

У статті аналізується діяльність сокільських організацій Австро-Угорської імперії у другій половині XIX ст. та їхній вплив на створення українського “Соколу”. Проаналізовані причини створення сокільських товариств та вплив чеського й польського сокільства. Розкрито вплив соціально-політичних процесів, які відбулись на західноукраїнських землях наприкінці XIX ст., на зародження та розвиток сокільства. Визначено основні шляхи поширення сокільського гімнастично-спортивного руху. Наголошується, що українські “Соколи” виникаючи за чеським та польським зразком, від сусідніх народів запозичили лише назву та організаційну структуру.

Ключові слова: сокільський рух, молодіжні товариства, Східна Галичина, національно-визвольна боротьба, державотворчі процеси.

Історія сокільського руху слов'янських народів – своєрідний напрям національно-визвольної боротьби поневолених народів Західної Європи, який виник у XIX ст. Причини зародження даного руху були спричинені в першу чергу, боротьбою слов'янських народів імперії Габсбургів, насамперед чехів, за культурну автономію, а в перспективі – за національну незалежність.

Дослідження історії українського сокільського руху активізувалось в основному з проголошенням Україною незалежності. Це, насамперед, праці В. Леника [1], І. Андрухова [2], О. Вацеби [3], Б. Трофим'яка [4] та ін. Проте згадані праці не позбавлені окремих недоліків щодо розкриття діяльності сокільських організацій Австро-Угорської імперії, а також впливу чеських та польських товариств “Сокол” на зародження українського сокільського руху.

Метою дослідження є аналіз джерел та літератури, які дають можливість дослідити діяльність сокільських організацій Австро-Угорської імперії у другій половині XIX ст. та їхній вплив на створення українського товариства “Сокол”.

Безпосереднім приводом до зародження сокільського руху в Австро-Угорській імперії послужило те, що у 1811 р. в Берліні німецький педагог, історик і філолог Фрідріх Людвіг Ян (1778 – 1852) заснував гімнастично-спортивне товариство, яке виступило потужною антинаполеонівською патріотичною силою. Членами даного молодіжного руху були: ремісники, купці, студенти, службовці та педагоги, які брали участь у військових баталіях проти Наполеона Бонапарта за свободу та незалежність німецького народу.

Безпосередньо гімнастично-спортивні товариства Ф. Яна сприяли поширенню німецького націоналізму й об'єднанню Німеччини.

З 1850 р. німецькі гімнастично-спортивні організації Ф. Яна почали поширюватись серед німецьких мешканців Праги та Судет, а згодом – виявляли значний інтерес у чеських службовців та військових Габсбурзької імперії. “Більшість пражського населення, – як описував один із визначних діячів сокільського руху Я. Пеликань, – відносяться до національної ідеї зовсім рівнодушно і свідомо зачисляють себе до німців. Прага всюди рахується німецьким містом” [5, с. 1].

Сокільська ідея, що виникла на чеській землі, ввібравши в себе найкращий досвід шведської, німецької, французької та інших систем гімнастично-спортивного виховання, відіграла велике значення в житті багатьох поневолених слов'янських народів Габсбурзької імперії у другій половині XIX ст. Поява сокільства була обумовлена певною мірою реаліями того часу: революційними подіями 1848-1849 рр., крахом феодальної системи, посиленням національно-визвольної боротьби. Як влучно зауважив угорський дослідник Ласло Кун, що обставини зародження спортивно-гімнастичного руху “Сокіл” були пов'язані із боротьбою слов'янських народів імперії Габсбургів, передусім чехів, за культурну автономію, а в перспективі – за національну незалежність [6, с. 176-177].

Своєрідним “каталізатором” розвитку сокільського руху був і суб'єктивний фактор. Так, саме на 50–60-ті рр. XIX ст. припадає активна громадська діяльність одного з перших ініціаторів сокільського руху – Мирослава Тирша. Саме йому вдалось ідейно та організаційно виразити прагнення чеського народу до національного визволення, створюючи молодіжно-спортивні організації “Сокіл”. Товариства “Сокіл”, використовуючи засоби фізичної культури, стали разом з тим, носіями державницької, національно-культурної ідеї чеського народу.

Так, професором Празького університету М. Тиршем 16 лютого 1862 р. було створено перше чеське гімнастично-спортивне товариство “Сокіл”. Завдання та цілі новоутвореного гімнастичного товариства були сформовані М. Тиршем на сторінках газети “Сокол” у статті “Наше завдання, шлях і мета”. Сутність його програми полягала в тому, що невеликі за чисельністю народи можуть стати повноцінною складовою частиною людства лише при певній внутрішній єдності. Водночас організатор чеського сокільського руху наголошував, що визначальним у навчанні та вихованні молоді мав бути національний принцип. “Чому зберігся народ наш, від чого він вистояв непохитно, як могутня скеля в розбурханому морі...? – запитував М. Тирш і одразу ж давав відповідь. – Сила і хоробрість його спасли, енергія і твердість, моральність і дисципліна, любов до Батьківщини, любов до свободи” [5, с. 6]. Саме такі якості та патріотизм хотів виховати М. Тирш у членів чеських сокільських організацій. Він неодноразово звертався до студентів Празького університету з такими промовами: “Учіть минуле свого народу! Живіть морально! Не брешіть! Поруч з духом вимуштровуйте тіло! Треба бути сильним і не боятись!” [5, с. 6].

Символічно, що назва товариства “Сокіл” уподібнювала назву волелюбного птаха, висловлювала прагнення членів сокільських осередків до незалежності свого народу. Для чехів “Сокіл” став дійсно всенародним рухом – “Наші прагнення до розвитку не можуть бути завершені поки кожен чех не стане соколом” - вважав Мирослав Тирш [7, с. 17].

За ідеологічну основу чеські “Соколи” взяли суспільно-політичну течію панславізм, який проголошував ідею політичного об'єднання всіх слов'ян. Це виявилось, в першу чергу, у формі прославляння слов'янського минулого. Доктрина панславізму висувала не тільки потребу єдності й федерації слов'янських народів, але й закликала “оновити європейську цивілізацію” та “встановити стійку рівновагу сил у Європі” [8, с. 67]. М.Тирш пропагував і відстоював культурну автономію чеського народу. Організатори чеського сокільського руху вирішили досягти вищезазначені цілі, зміцнивши духовно та фізично молоде покоління чехів, сприявши розвитку серед них національної свідомості.

Чеський “Сокіл”, намагаючись ідейно згуртувати націю, не вбачав станових, конфесійних, майнових та професійних відмінностей між своїми членами. Так, у лавах чеського сокільства було: 55 % робітників, 16 % чиновників, 11,7 % ремісників, 6,6 % землевласників, 6,1 % студентів, 3,9 % – інші. Через фізичні вправи – руханку (легка атлетика) сокільське товариство реалізовувало елементи військової підготовки юнаків і дівчат. Як показав час, чеський сокільський рух відіграв помітну роль у консолідації чеської нації та у відродженні власної держави. У товариствах чеського “Сокола” було виховано низку видатних політичних, військових і державних діячів, котрі сприяли розбудові чеської державності.

Сокільська система виховання заохочувала своїм демократизмом, гармонійним поєднанням духовності й тілесності та сприяла національному самоутвердженню. Всі ці ознаки виокремлювали сокільську систему від наявних на той час систем фізичного виховання. Навчання сокільської гімнастики проводилися за певною схемою. Для “Соколів” характерна була особлива форма одностроїв, застосовувався музичний супровід, існували певні правила вітання і взаємозвертання.

Обов'язковим елементом діяльності сокільських товариств було відкриття при них бібліотек, протипожежних груп, театральних співових гуртків, оркестрів тощо. Проте, варто наголосити, що головним завданням чеського “Сокола” було навчання гімнастичних вправ. Усі вправи сокільської гімнастики розподілялись на чотири групи: 1) вправи на приладах (перекладина, кінь, бруси) та з предметами (палиці, булави, хустини, макети зброї для юнаків та ін.); 2) вправи без приладів; 3) групові вправи (акробатичні вправи та везі); 4) бойові вправи (елементи фехтування, боротьби тощо) [9, с. 63].

Періодично в Празі проводилися сокільські Здвиги (маніфестації) – масові сокільські свята. Масштаби їх проведення підкреслювали популярність сокільської ідеї в Чехії, а також і за її межами. Якщо у 1882 р. на I Всесокільському здвизі взяло участь 720 гімназистів, то на V зльоті у Празі вже 20 тис. На 1909 р. у 700 чеських сокільських товариствах вже налічувалось 75 тис. членів. На той час у містах і містечках чехи

говорили: “Що не чех – то сокіл” [10, с. 7]. “Наша робота наблизиться до досконалості лише тоді, – наголошував М. Тирш, – коли не буде ні одного слов'янами заселеного пункта, де би не було “Сокола”! Від нашої роботи залежить майбутнє нашого народу... Ми не хочемо бути матеріалом-добрином для інших культур, нам хочеться жити вільно в благородному змаганні з іншими народами... летіти просто, впевнено та сміливо з девізом: “Зі щитом або на щиті!” [11, с. 4].

Варто зазначити, що організаторами українського “Сокола” були запозичені ідеали чеських “Соколів”, гаслом яких було: “Гартуймося! Одиниця ніщо - цілість усе! На думці Батьківщина, в серці відвага, у раменах сила” [1, с. 100].

Чеський сокільський рух відіграв важливу роль у консолідації чехів для створення незалежної держави. У товариствах “Сокола” було виховано низку видатних політичних, військових і державних діячів. Зокрема таких, як міністр військових справ Франтішек Удржал, генерали Станіслав Чечек, Войтех Клецанда, голова парламенту Франтішек Томашек, президент республіки Томаш Масарик та перший прем'єр-міністр незалежної Чехословаччини доктор Карел Крамарж. В одному з листів до фундатора сокільського руху доктора Йосифа Шейнера Т. Масарик писав: “Не забуваю ніколи за “Соколи” та їхні завдання. Слідкую з великою зацікавленістю та розвитком спорту і фізичного виховання” [5, с. 32]. “Пробуджуючи в кожній одиниці віру до себе, сокільство не тільки внесло в чеську душу нову силу і твердість, воно примусило чеський народ до добровільної дисципліни та зміцнило народну самосвідомість”, – зазначав у своїх спогадах організатор чеського сокільського руху М. Тирш [11, с. 5].

Як бачимо, чеський сокільський рух у другій половині XIX – початку XX ст. відіграв важливу роль не лише у консолідації чехів для боротьби за державну незалежність, але і вплинув на інші народи Австро-Угорської імперії, які прагнули відокремитись від багатонаціональної Габсбурзької імперії, особливо на українців Східної Галичини.

Історія польського сокільства тісно пов'язана з західноукраїнськими землями. Так, після жорстокої розправи російського царизму з польським повстанням 1863 р. за незалежність і визволення з-під гніту Російської імперії, польський визвольний рух переживав важкі часи. Однак польська студентська молодь кинула клич, що підняти національний дух можна лише через здорове тіло (“здоровий дух у здоровому тілі”) [12, арк. 33]. Засновники польського сокільства, щоб передати молоді національно-визвольні традиції, дух польського народу до боротьби за незалежність, взяли своїм покровителем Тадеуша Костюшка – національного героя, який підняв народне повстання проти Російської імперії. За прикладом чеського “Сокола” з 1867 р. починають створюватися польські гімнастичні товариства “Сокіл”.

Слід зазначити, що згідно з реформами 1867 р. створена Австро-Угорська імперія надала польській шляхті в Галичині великі переваги в усіх сферах суспільно-політичного життя і під польським контролем опинилася вся адміністрація галицького краю, який швидко полонізувався. Один із сучасних українських дослідників гімнастично-спортивних організацій Галичини Б. Трофим'як у своєму монографічному дослідженні наголосив, що польський сокільський рух, який виник у Львові, став одним із головних чинників полонізації та колонізації західноукраїнських земель, санацій та пацифікацій [4, с. 71]. З таким твердженням можна погодитись лише частково, адже архівні джерела інформують про те, що в основному польські сокільські організації були орієнтовані на консолідацію поляків для відновлення польської державності [13, арк. 2 зв.].

Засновниками польського “Соколу” були Клеменс Жукотинський та Людвік Гонтельталь. На час заснування польського “Сокола” у його середовищі налічувалось 125 членів, а вже на 1892 р. товариство об'єднувало понад тисячу [3, с. 16]. Спочатку польський “Сокіл” обмежувався територією Львову. Це був єдиний польський осередок на теренах усього галицького краю і лише з 1884 р. почав поширюватись в інших містах. Цікавий був і соціальний склад першого сокільського товариства у Львові, основу якого складала польська інтелігенція. Це підкреслює загальну спрямованість сокільських товариств, як товариств культурно-просвітницького напрямку.

Статут польського “Соколу” передбачав: “...Виховання духу взаємодопомоги серед членів..., послуху і карності через проведення спортивних занять, влаштування публічних свят і заходів” [8, с. 68]. На думку організаторів польського сокільського руху, ці заходи мали підготувати поляків до майбутньої боротьби за відновлення власної державності, яка була втрачена внаслідок трьох поділів Польщі (1772, 1793, 1795). Варто зазначити, що до 1884 р. польський “Сокіл” діяв лише у Львові і тільки пізніше почав засновувати свої осередки по всій Галичині [14, арк. 9; 15, с. 15]. Так, на 1909 р. у семи округах Західної України існувало 150 польських товариств, чисельність яких становила 20 тис. членів [4, с. 72]. Крім того, ще з 1895 р. право членства в польському сокільському товаристві здобули жінки.

З квітня 1881 р. польський “Сокіл” у Львові почав видавати свій щомісячний друкований орган “Przewodnik gimnastyczny”, першим редактором якого був П. Жулинський. До 1884 р. наклад становив 650 примірників, на початку 1885 р. – понад тисячу, а на 1907 р. сягнув цифри 20000 примірників [16, с. 125]. Ця статистика свідчить про те, що сокільський рух за доволі короткий час, набув широкої популярності на теренах Галичини. Часопис висвітлював організаційну діяльність товариств, матеріальний стан, пропагував меценатство на потреби сокільства. Передові директивно-інструктивні статті наголошували, що обов'язком кожного чинного члена польського “Сокола” повинна бути турбота про фізичне і духовне здоров'я своє та інших, вживання виключно польської мови, підтримування передусім польське промислове виробництво, поширення сокільської ідеї як засіб відродження народу. Значна увага приділялася питанням військового вишколу членів “Соколу”. З 1912 р. поляки створювали сокільські дружини, завдання яких полягало у мілітарному вихованні [17, арк. 2]. За повідомленням польського часопису “Przewodnik gimnastyczny”, в липні 1914 р. в м. Пустомитах польський посол та промисловець З. Левковський подарував товариству “Сокіл” для

потреб вишколу кілька одноповерхових будинків та надав готівку для використання у потребах товариства [18, арк. 74; 19, с. 2940].

Діяльність у Львові польського “Сокола”, поширення сокільських ідей за допомогою спеціалізованого часопису “Przewodnik gimnastyczny” сприяли появі нових польських товариств в інших містах Східної Галичини. Одним із наслідків такого широкого зацікавлення сокільським рухом було те, що 5–6 червня 1892 р. у Львові на честь 25-річчя польського “Сокола” відбувся перший публічний виступ польських “Соколів” під проводом Жаготи Крувчинського. Варто зауважити, що на цей виступ приїхали і представники чеського спортивного руху з Праги, який очолював доктор Шнайдер. Цей приїзд, за свідченнями тогочасної преси, справив велике враження на тогочасне українське суспільство. Празькі “Соколи” були в однакових одностроях, з однаковими відзнаками та розмовляли рідною мовою. Саме у цей час українська молодь Східної Галичини проявила неабиякий інтерес до чеських та польських гімнастично-спортивних сокільських товариств та влаштувала для них спеціальний концерт хору “Боян” [1, с. 99]. Тому можна впевнено стверджувати, що саме чехи та поляки дали духовний поштовх заснуванню у 1884 р. у Львові українського “Сокола”. Цей факт також підтверджують і українські періодичні видання кінця XIX – початку XX ст. [16, с. 22]. У серпні 1894 р. відбувся II Великий здвиг польських та чеських “Соколів”, у якому брало участь близько 1500 осіб.

Звичайно, такі спільні польсько-чеські сокільські маніфестації відіграли неабияку роль у зацікавленні поляків у спортивних товариствах “Сокол” та сприяли поширенню польських сокільських осередків не лише у різних містах Західної України, але й на польських етнічних територіях. Так, у 1884 р. була відкрита філія польського “Соколу” у Станіславові й Тарнові; 1885 р. – Тернополі, Коломиї, Кракові, Перемишлі, Вроцлаві; 1891 р. – Рогатині та Бродах; 1892 р. – Бережанах, Золочеві, Чорткові; 1893 р. – Збаражці; 1894 р. – Бучачі та ін. У 1894 р. існувало 46 польських сокільських товариств, тоді як у 1896 р. їх налічувалось 70 [20, арк. 1; 3, с. 16]. Варто також зазначити, що від 1888 р. польські сокільські товариства створювались за межами Галичини та етнічної Польщі – в Австрії (за ініціативою Тадеуша Романовича), Німеччині (за ініціативою Бернарда Хшановського), Америці та в ін. країнах [1, с. 99]. Львівський часопис польського сокільства “Przewodnik gimnastyczny”, який до 1884 р. друкувався накладом у 650 примірників, з квітня 1896 р. став друкованим органом усіх наявних польських “Соколів”. Одним із свідчень зростання зацікавленості польським сокільством широкими верствами було те, що швидкими темпами зростав тираж цієї газети. Так, на початку 1885 р. наклад “Przewodnik gimnastyczny” становив 1000 примірників, у 1892 р. – 3200, а в 1907 р. – досягнув цифри у 20 тис. примірників [3, с. 16].

На 1909 р. у Західній Україні в семи сокільських округах, де було 150 польських товариств, налічувалось близько 20 тис. членів. Варто зазначити, що у IV окрузі, який охоплював Тернопільське воєводство, діяло 30 сокільських товариств, в завдання яких входила шовіністична й асиміляторська діяльність [4, с. 72].

Таким чином, на прикладі польського сокільства прослідковується загальна картина зростання авторитету й чисельності сокільських товариств серед багатьох слов'янських народів. В перші десятиліття свого існування польське сокільство, подібно до чеського (1862 р.), словацького (1863 р.), хорватського (1863 р.), було частиною культурно-просвітницького й національно-визвольного руху в Австро-Угорській монархії. Саме завдяки цьому сокільство швидко стало поширеним і вагомим явищем у суспільному житті.

Характерною особливістю польського сокільства було те, що до нього залучалось і українське населення Східної Галичини, що до певної міри сприяло колонізації українців.

Варто підкреслити, що наприкінці XIX ст. яскравими подіями слов'янського сокільства були Всеслов'янські сокільські здвиги. На ці величні масові свята з'їжджалися “Соколи” з різних країн та різних національностей. На початку XX ст. Празькі здвиги засвідчили участь в них поруч з чехами хорватських, болгарських, польських, російських “Соколів”, а також делегацій українських сокільських організацій. Тобто вже і серед українського загалу з'являється зацікавлення сокільськими товариствами. І хоч перші українські осередки товариства “Сокол” виникли значно пізніше, ніж серед інших слов'янських народів, сприйняття українцями сокільської національно-визвольної ідеї було не випадкове. Як стверджував в одній зі своїх статей відомий український історик Михайло Грушевський: “... і в українській минувшині знайшлося багато такого, що духом своїм, своєю ідеєю дуже близьке було чеському сокільству” [21, с. 6].

Таким чином, чеські та польські товариства “Сокол” відіграли значну роль у поширенні сокільських ідей на західноукраїнських землях. Завдання, цілі та діяльність сокільських товариств, особливо польських, які з 1867 р. існували у Львові викликали значний інтерес серед українців Східної Галичини та вплинули на зародження українського сокільського руху наприкінці XIX ст.

Джерела та література:

1. Леник В. Українська організована молодь (молодіжні організації від початків до 1914 р.) / В. Леник. – Львів: Б. в., 1993. – 181 с.
2. Андрухів І. Українські молодіжні товариства Галичини: 1861-1939 рр. / І. Андрухів. – Івано-Франківськ, 1995. – 72 с.
3. Вацеба О. Нарис з історії західноукраїнського спортивного руху / О. Вацеба. – Івано-Франківськ, 1997. – 230 с.
4. Трофим'як Б. Гімнастично-спортивні організації в національно-визвольному русі Галичини (друга пол. XIX – перша пол. XX ст.) / Б. Трофим'як. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 696 с.
5. Акинтьевский Ю. Сокольство, его идея, развитие и организация / Ю. Акинтьевский. – Прага: Хутор, 1922. – 32 с.
6. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта. Перевод с венгерского / Под. общ. ред. В. В. Столбова. / В.В. Столбов. – М.: Радуга, 1982. – 282 с.
7. Памятка Русского Сокола / Составил В.М. Ткачев. – Белград: Издание Просветительного комитета Союза Русского Сокольства, 1934. – 98 с.
8. Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й Буковині (1900-1914 рр.) / М. Гуйванюк. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 254 с.
9. История физической культуры / Под ред. Ф.И. Самоукова. / Ф. И. Самоуков. – М.: ФиС, 1956. – 208 с.

10. Россия и Сокольство: доклад читанный на сокольском празднике 2-го мая 1909 г. в залах Дворянского собрания в Петрограде – СПб.: Б. в., 1909. – 16 с.
11. Тырш М. Наша задача, наш путь, наша цель / М. Тырш. – Прага: Б. г., 1948. – 40 с.
12. ДАЛО, ф. 350, оп. 1, спр. 4918.
13. ДАЛО, ф. 350, оп. 1, спр. 4900.
14. ДАЛО, ф. 350, оп. 1, спр. 2888.
15. Polak E., Huzarski M. Participation of Members of Polish Gymnastic Society “Sokol” in Rzeszow in Polish and International Sokol Slets until 1939 // Prace Naukowe Akademii im. Jana Dugosza w Czstochowie Kultura Fizyczna 2014, t. XIII, nr 1. – P. 13-28.
16. Животко А. Історія української преси: Навч. посібник для студентів факультетів журналістики вищих закладів освіти / А. Животко. – К.: Наша культура і наука, 1999. – 368 с.
17. ДАЛО, ф. 350, спр. 3460.
18. ДАЛО, ф. 350, спр. 3269.
19. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / Під ред. В. Кубійовича. У 10 т. – Т. 8 / В. Кубійович. – Париж - Нью-Йорк: Молоде Життя, 1976. – с. 2800-3200.
20. ЦДІА України, м. Львів, ф. 312, оп 1, спр. 79.
21. Грушевський М. Сучасне сокольство й наука нашої минувшини // Громадський вісник / М. Грушевський. – 1923. – 17 січ., Ч.12. – С. 6.

Папенко Е. М. Зарождение чешских и польских сокольских организаций в Австро-Венгерской империи во второй половине XIX в. и их влияние на создание украинского “Сокола”.

В статье анализируется деятельность сокольских организаций Австро-Венгерской империи во второй половине XIX в. и их влияние на создание украинского “Сокола”. Проанализированы причины создания сокольских обществ и влияние чешского и польского сокольства. Раскрыто влияние социально-политических процессов, которые произошли на западноукраинских землях в конце XIX в. на зарождение и развитие сокольства. Определены основные пути распространения сокольского гимнастическо-спортивного движения. Отмечается что украинские “Соколы” возникая по чешскому и польскому образцу, от соседних народов заимствовали только название и организационную структуру.

Ключевые слова: сокольское движение, молодежные общества, Восточная Галиция, национально-освободительная борьба, государственность.

Papenko E. M. The birth of Czech and Polish Sokil organizations in the Austro-Hungarian Empire in the late 19th century and their influence on the creation of Ukrainian Sokil.

The article discovers different activities of Sokil organizations in Austro-Hungarian empire in the late 19th century and their influence on the creation of Ukrainian Sokil. Reasons for Sokil societies creation and an influence of Czech and Polish Sokils are analyzed. In the article it is discovered the influence of socio-political process, which happened on West Ukrainian lands at the end of XIX century, upon the birth and development of Sokil movement. The main expansion ways of Sokil gymnastic and sport activity are determined. It is insisted that Ukrainian Sokil, being created ad exemplum of Czech and Polish ones, adopted only neighbors' names and organizational structure.

Keywords: Sokil movement, youth society, Eastern Galicia, the national liberation struggle, government formation process.

УДК 04(477.7)“18/19”.3036.7

Є. С. Сидорович

ЄВРОПЕЙЦІ В ЕКОНОМІЧНОМУ ЖИТТІ ПІВДНЯ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ ДІЯЛЬНОСТІ Р.О. ВАССАЛА ТА К.І. ПОТ'Є)

У статті розглядається економічна діяльність Рене Осиповича Вассала та Карла Івановича Пот'є, як приклад впливу європейців на становлення та розвиток південних губерній України в першій половині XIX століття. В дослідженні аналізуються основні напрями їх діяльності. Автор аргументує свої висновки за допомогою маловідомих архівних матеріалів та праці відомих вчених. Це дослідження покликано створити загальну картину впливу Вассала та Пот'є у розвитку виноградарства та вівчарства, а також їх вплив на становлення будівничої сфери Півдня України.

Ключові слова: французи, вівчарство, промисловець, землевласник

Кінець XVIII – перша половина XIX ст. характеризується присутністю на території України значної кількості французьких переселенців. Даний факт був пов'язаний з кардинальними політичними змінами у Франції, які мали місце протягом 1789-1815 років. Окрема група цих іноземних представників дворянського стану була змушена переселитися у південні губернії України, що було пов'язано з внутрішньою політикою російського уряду. Державна влада направляла представників цієї етнічної групи освоювати малозаселені райони [20].

У статті проводиться аналіз архівних документів Державних архівів України та праць відомих істориків, які конкретизують саме діяльність яскравих представників французької нації на Півдні України – Рене